

10.000 baby's

De barones in de woonwagen

Op een warme zomervormiddag was ik op consult geweest in een dorp ten westen van de stad. Bij mijn terugkeer de oprit naar het kasteel de Haar-Zuylens passerende, wilde ik een ogenblik pauzeren om een pijp te roken. Ik zette de motor tegen een boom en vlijde me neer op de brede grasvlakte langs de weg. Een eindje verder stond een kleine woonwagen; enige kinderen rolden in het gras; de hit stond rustig te grazen; de baas van het geval drensde heen en weer.

Mij in het oog krijsend kwam hij op me afgestevend. Ik dacht natuurlijk aan bedelarij in een of andere vorm. Maar neen, heel beleefd groette hij en vroeg of ik bijgeval naar Utrecht ging. Op mijn bevestigend antwoord vertelde hij, dat zijn vrouw heel erg ziek was geworden, dat ze elke dag een kleine verwachte en hoge koorts had. Of ik niet zo vriendelijk zou willen zijn in het gindse dorp — hij bedoelde het vlakbij Vleuten — een dokter te vragen bij zijn vrouw te komen.

Ik vertelde hem zelf dokter te zijn en bood aan even te komen kijken. Het aanbod werd natuurlijk aanvaard en wij gingen naar de wagen. Het was maar een klein voertuig in zijn soort en van binnen zo vol, dat men er zich nauwe-

Dr A. W. Ausems op zijn motor.
Foto in bruikleen van Margreet Ausems te Houten.

Met deze titel kwam in Mei 1944 bij Het Spectrum te Utrecht de vijfde druk uit van „herinneringen en overpeinzingen” van Dr A. W. Ausems.

Ausems was in 1871 geboren en wilde zich eigenlijk na zijn medische studie als plattelandsarts vestigen in Noord Brabant. Hij besepte echter dat zijn verloskundige ervaring daarvoor toch eigenlijk tekort schoot en besloot zich op dat terrein verder te bekwamen bij professor Kouwer. Het eind van het liedje was dat hij niet als huisarts op het platteland terecht kwam maar als vrouwenarts in de stad Utrecht.

In en rond die stad bouwde hij een uitgebreide consultatieve praktijk op, d.w.z. dat hij in moeilijke gevallen door huisartsen en vroedvrouwen te hulp werd geroepen; hij placht zich dan derwaarts te spoeden op de motorfiets.

De schrijver is op z'n best als hij anekdotisch wordt en gelukkig is het boekje op dit punt rijkelijk gevuld. Ik zocht wat verhalen bijeen over gebeurtenissen die zich binnen onze huidige gemeente afspeelden.

De huisjes aan de Wel te Haarzuilens in 1938.

Foto door J. Rodenburg van een schilderij van Jac. Graafland (gemeenteeigendom).
Hier ergens maakte Ausems kennis met de barones in de woonwagen.

lijks in bewegen kon. Heel achterin lag — het was terstond te zien — een zwaar zieke vrouw, die in de laatste dagen van haar zwangerschap verkeerde. Verder lag er een kindje van ongeveer een jaar oud en nog een van twee à drie jaar. De overigen vermaakten zich buiten in het gras.

Ik moest even overleggen wat hier het beste kon gedaan worden. De man vertelde, dat hij onderweg was naar Meppel voor de kermis en daarvandaan weer naar het zuiden zou terugkeren. Ik vroeg hoeveel tijd hij daarvoor nodig had? „Zowat een maand, dokter”, meende hij. Toen had ik mijn plan klaar en zei: „Vriend, rij naar Utrecht, daar ben je hier twee uur vandaan en ga naar het St. Antonius-gasthuis. Hier is mijn kaartje. Ik zal gedaan zien te krijgen, dat je vrouw en het jongste kind daar opgenomen worden en als jij dan van Meppel terugkomt hoop ik, dat je je vrouw weer gezond kunt komen ophalen. Vind je dat zo goed”? Man en vrouw vonden het prachtig en ik beloofde onmiddellijk verder te rijden en alles in orde te maken. Ik besteed mijn motor en toog huiswaarts. Daar had ik het volgende telefonisch gesprek met de portierster van het ziekenhuis. „Hallo, zuster, met Ausems. Luister eens zuster, ik

zit hier aan de weg vlak bij het kasteel de Haar, u weet wel, dat mooie kasteel van graaf van Zuijlen. Daar staat een grote reiswagen, waarvan de mevrouw plotseling heel erg ziek is geworden en dadelijk in het ziekenhuis moet opgenomen worden. Zij is onderweg naar u toe”.

„Wat zegt u, zuster, of ze familie is van het kasteel? Ja, ik geloof het wel, de wagen was tenminste op weg daarheen”.

„Een eerste klas kamer op de afdeling van zuster Hendrina? Ja, zuster, dat zal ze allicht wel wensen en denk er aan, het jongste kind van een jaar komt ook mee”.

„Of het lang zal duren, zuster? Ja, ik heb de patiënte gezegd, dat ze wel een paar weken zal moeten blijven, misschien drie of vier”.

„Wanneer ze komt? Ik denk over een paar uur, zuster. Want ik heb den chauffeur gezegd dat hij zachtjes moet rijden”.

„Ja, zuster, als de patiënte er is, wilt u me dan direct telefoneren, dan kom ik ogenblikkelijk”.

„U zult zorgen dat alles in orde is? Goed, zuster, dank u wel. Tot straks”. Ongeveer twee uur later komt voor de hoofdingang van het Antonius-gasthuis een schamele woonwagen gereden, door een magere hit getrokken. Een paar groezelige kinderkopjes kijken met grote ogen naar buiten! De man, op klompen, belt aan. Een zuster doet open. De man vertoont mijn kaartje en zegt dat die dokter hem gestuurd heeft om zijn vrouw te laten opnemen. De zuster, een andere dan met wie ik straks telefoneerde, roept zuster Landerica van de polikliniek.

Deze komt, kijkt, luistert, denkt even na, zegt niets, maar neemt haar rokken bij elkaar en kruipt in de wagen. De zieke vrouw ziende en van den man een en ander horende begrijpt zij, dat formaliteiten voorlopig uit den boze zijn. Zij ordonneert een brancard en begint de wagen uit te pakken. Eerst het eenjarige kind, toen het 2 à 3 jarige, toen al de volgende, daarna de patiënte. Onderwijl komt toevallig de directeur het ziekenhuis binnen, die de uitpakkerij aanziet en aan zuster Landerica vraagt hoeveel kinderen nog uit die wagen zullen komen en haar gelast met die verhuizing op te houden.

„Ik ben precies klaar, directeur”, zegt zuster Landerica voldaan. Na een goed kwartier ligt de zieke vrouw gereinigd,

gewassen, verschoond, heerlijk te bed, het eenjarige en het twee à driejarige kind dito dito en is pa met het resterende van zijn gezin op weg naar Meppel. „Tot over vier weken en beterschap, moeder”, zei hij.
Even later. Telefoon.
„Hallo, met Ausems”.

„Is u daar, Moeder Overste? Zo, is die mevrouw van het kasteel de Haar er nog niet? Wel een soort zigeuner op klompen, zegt u, met een woonwagen en een zieke vrouw met acht kinderen? Ja, dat klopt, die heb ik gestuurd. U hebt de patiënte en twee kinderen opgenomen? Prachtig, Moeder, dank u, ik geloof dat het erg nodig was. Ik kom dadelijk even kijken”.

„Nee, Moeder, ik kan het heus niet zeggen. Me dunkt, ze zal toch wel gauw komen. Heeft zuster Hendrina een eerste klas kamer met serre in orde gemaakt? Mooi. Maar zou ze misschien ook per abuis naar een ander ziekenhuis kunnen zijn gegaan? Dat zou toch wel kunnen”.

„Wat zegt u, Moeder, dat die mevrouw wel niet meer komen zal en dat die reisauto en die woonwagen wel een en dezelfde zullen zijn? Ja, maar ik heb toch niet van een reisauto gesproken en ook niet om een eerste klas kamer gevraagd. Daar sprak de zuster-portierster zelf

van en ik kreeg geen kans ze tegen te spreken”.

„Dat dacht ik wel, Moeder, dat u het wel goed zou vinden het arme vrouwtje op te nemen. Ik kom subiet”.

Vier weken later verscheen de woonwagen weer aan de poort van het ziekenhuis. Het vrouwtje, gezond en wel, kroop dankbaar gestemd met haar zuigeling en haar beide andere spruiten weer in haar „reisauto”.

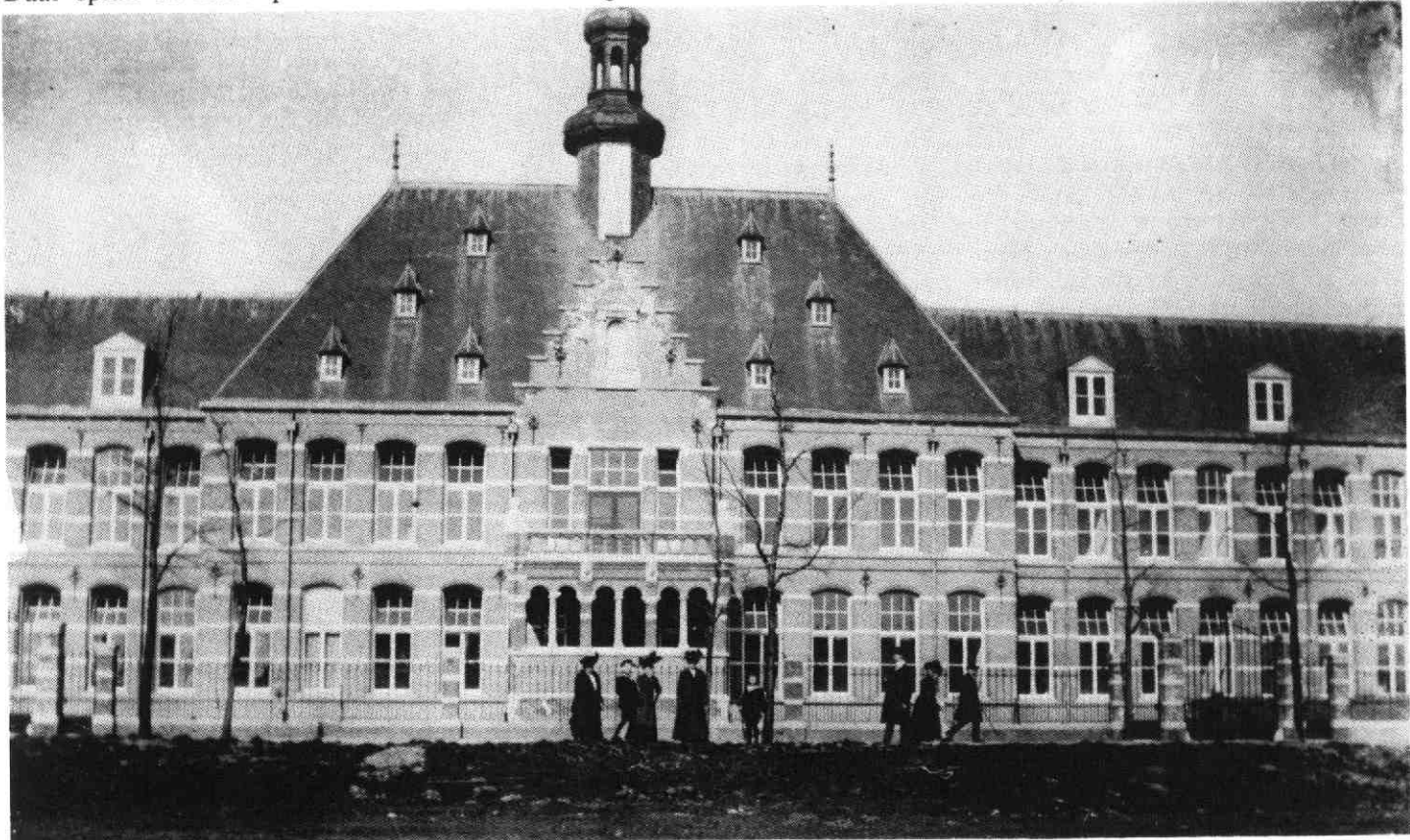
Dodenrit

In een winternacht — het vroom hard — ging de bel lang en schel. Zo hevig, dat het wel iets ernstigs moest zijn, zodat ik in een ogenblik beneden was. Het ontsluiten van de voordeur liet, behalve een ijskoude wind, een totaal ontredderden buitenman binnen. Ongeacht de nachtelijke stilte vervulde hij met een luidruchtig gejammer het ganse huis.

„Dokter, kom asjeblief toch gauw mee, m'n vrouw gaat dood, als ze tenminste al niet dood is. Ik kon d'r geen woord meer uit krijgen toen ik van huis ging. O God, dokter, help me toch. Ik weet geen raad as ze dood gaat. Zeven stumperds van kinderen. Heb ie niet 'n glaasje water voor me? Ik ken 't niet uithouden. De huisdokter zei dat er heel erge haast bij was — of u direct mee wou gaan. De wagen staat voor de deur, dokter.” Tevergeefs trachtte ik wat bijzon-

derheden te weten te komen, maar de man was niet tot enige samenhangende mededelingen in staat. Ik kleepte me dus vlug, greep m'n instrumenten, kroop de bontjas in en vloog de straat op. Maar zag geen auto dan een vrachtwagen aan de overkant naast het trottoir. Al rondkijkende bespeurde ik hoe zich uit de cabine van die wagen een man losmaakte, die op mij toe kwam hollen. Het was mijn overspannen boodschapper, die over zijn zenuwen heen was. „Dokter, stap u maar gauw in; 't is wel geen luxe-wagen, maar daar mot u nou maar niet naar kijken”.

Nee, het was inderdaad geen luxe-wagen, doch een gore, oude vrachtford, waarmee de groenten naar de veiling werden gereden, en de cabine was onsmakelijk en verre van comfortabel. Overdag zou ik werkelijk bezwaar hebben gehad mij van zulk een vervoermiddel te bedienen, doch thans, in het holle van de nacht en vooral waar wellicht een leven in gevaar was, viel er niet te aarzelen en met een „vooruit maar” vloog de wagen weg. Vliegen is hier wel het juiste woord, want het was verwonderlijk welk een vaart dat rammelende vehikel binnen een oogwenk wist te ontwikkelen. Denderend raasde de wagen door de koude lege straten, zwierde van het ene trottoir naar het andere, zodat ik mij stevig aan de harde zitbank moest vastklampen. De snelheid werd steeds groter; een achterwiel hotste over de

Het St Antonius gasthuis in 1910. Dit ziekenhuis was toen pas gebouwd.
Foto J. A. Moesman; gemeente-archief Utrecht, Zk 5.3.

Met een dergelijke Ford maakte Aulsems zijn "dodenrit".

rand van een vluchtheuvel rakelings langs een verkeerszuil. Geen bezwaar. Aldoor maar sneller. Het werd mij waarlijk wat al te gortig. Maar mijn zenuwachtige chauffeur wist van geen temperen.

Op het Vreeburg plotseling een hevige schok, zodat ik tegen de deur van de cabine botste. De wagen echter stoomde verder, maar een achterspatbord had thans in werkelijkheid kennis gemaakt met een verkeerszuil; het was half losgestoten en het gerammel van dit losse spatbord vermengde zich met het helse geraas van de ongeladen wagen. We stoven door de tunnel met een lawaai als een goederentrein. Het werd mij angstig om het hart en ik begon mij af te vragen, wie er eigenlijk wel in groter gevaar verkeerde: de kraamvrouw daarginder in de polder of wij in onze razende Ford. Maar het zou nog erger worden. Buiten de stad op de smalle Leidse straatweg kwamen wij op terrein, hetwelk den chauffeur-kraamheer door zijn dagelijkse ritten bekend was. Toen werd alle snelheid uit de arme Ford gehaald, die de motor maar met mogelijkheid geven kon. Het was een duivelse rit. Bij iedere draai in de weg slierde de wagen rakelings langs de bomen of vreesde ik regelrecht de Leidse Rijn in te vliegen. Onderwijl rammelde het losgeslagen spatbord op oorverscheurende wijze. Bij bruggen of uithollingen in de weg veerde ik van mijn zitplaats omhoog met het hoofd tegen het dak. Eindelijk gingen we van de straatweg af de polder in. Met onverminderde snelheid raasde de wagen over de smalle grintweg en bij elke haakse draai voelde ik het ogenblik gekomen dat wij over de kop zou-

den slaan, de sloot in. In ijzige berusting wachtte ik dit ogenblik af, want het stond bij mij vast dat deze rit het eind van mijn verloskundige loopbaan zou betekenen. Het hinderde mij alleen dat men over één, twee uur met onze gekraakte, heel of half dode lichamen het ziekenhuis op stelten zou gaan zetten en in het nachtelijk uur de slaap van mijn vriend de chirurg en van de zusters zou gaan verstoren.

Maar neen, het stond niet aldus beschreven. Plotseling snerpde een onverdragelijk remmengeknars en de wagen stond stil voor de hovenierswoning waar hij thuis hoorde. In de kraamkamer aangekomen, werd ik door den dokter en de wijkverpleegster ontvangen met ogen als theeschoteltjes zo groot van enkel schrik.

„Mijn hemel, ben je daar nou al”? voegde mijn collega mij in de alleruiterste verbazing toe. „Hoe hard heeft die Ford in 's hemelsnaam gereden? De man is nauwelijks weg of jullie bent alweer hier”!

Ik heb hem geantwoord, dat volgens mijn gevoel en bescheiden schatting de wagen zonder twijfel een Europees record moest gemaakt hebben, althans stellig wel 'n 100 à 125 km moest hebben gelopen.

En de kraamvrouw? Ja, wat de kraamvrouw betreft hadden we best met een maximum-snelheid van een 40 km kunnen volstaan, want de angst en de schrik over een voorbijgaande flauwte hadden den echtgenoot parten gespeeld. En nog waagde hij het te snoeven, dat hij best wat harder had kunnen rijden.

De terugtocht werd natuurlijk in rustiger tempo volbracht; maar die dodenrit

heb ik nimmer meer uit mijn geheugen kunnen verdrijven.

Honorarium in natura

De oorlogsjaren brachten vele veranderingen, te veel om op te noemen. En vooral toen de oorlog zo lang duurde en op alle gebied een zo grote schaarste ingetreden was. Ook de waardering van de verloskundige hulp werd een andere, beter gezegd, werd anders uitgedrukt. Iedereen had tenslotte gebrek aan alles en zo geschiedde het, dat zelfs het verloskundig honorarium geheel of gedeeltelijk in natura, in de vorm van levensmiddelen werd voldaan. De echtgenote van een kruidenier stopte je een paar malen een onse thee — voor mevrouw — in je zak. Een patiënte uit de provincie stuurde enige keren een heerlijk, groot krentenbrood. Wat een weelde was dat! Een ander zond, na een clandestiene slachting, enige malse karbonaden. Soms kreeg men onder in een mandje groenten een kleine voorraad meel of een fles slaolie toegezonden. Sommige patiënten met smalle beurs leggen tijdens de zwangerschap af en toe een kleinigheid weg, om te voorzien in de medische onkosten, die nu eenmaal aan een bevalling onvermijdelijk vast zitten. De echtgenoot van juffrouw Pieterse deed het in de oorlogsjaren anders.

Pieterse hield konijnen. Op een vunzig binnenplaatsje in de oude stad. Dit binnenplaatsje, zowat drie bij drie meter, stond vol konijnenhokken naast en boven elkaar. Het rook er hoogst onfris, hetgeen euphemistisch uitgedrukt betekende, dat het er geweldig stonk. Op een keer was ik bij Pieterse zijn vrouw. „Kom eens even mee, dokter”, zei Pieterse, „dan zal ik je eens wat laten zien”. En we gingen naar buiten op het plaatsje.

„Kijk eens, dokter, zie je die knaap”? en hij wees op een dik mormel van een konijn in een klein hokje, waarin het zich nauwelijks roeren kon. „Die ben ik aan het vetmesten voor u, dokter. Tegen Kerstmis, als mijn vrouw een kleine verwacht, is ie net goed en dan hebt u met mevrouw en de kinderen een fijn kerstmaal. U hebt het met de onkosten voor de bevalling zo schappelijk gemaakt, dat ik er nou aardigheid in heb u en mevrouw ook eens een pleziertje te doen”. Ja, wat moet je daar nu op zeggen, vooral als je helemaal niet van konijn houdt. Als je er zelfs een afkeer van hebt! Enfin, ik deed verrast en sribbelde wat tegen. Mijn vrouw was ook het tegendeel van enthousiast, maar wist wel een gezin, waar het beest stellig welkom zou zijn.

Ik heb het konijn bij zijn leven nog een keer gezien. Het was toen zo dik, dat ik Pieterse vroeg of hij niet bang was, dat hij het dier tegen Kerstmis zou moeten uitzagen. Misschien is dit ook wel gebeurd, want toen het ondiep daags vóór Kerstmis thuis kwam en in de keuken werd geëtaled met een wortel in zijn bek — zoals de slaggers doen bij hun kalfs- en varkenskoppen met Pasen — leek het wel een halfwas varken. Het konijn werd in dankbaarheid aanvaard en met Kerstmis geconsumeerd; maar niet door ons! Niet steeds was het in die oorlogsjaren zo gemakkelijk je honorarium-in-natura te „toucheren”. Transport van levensmiddelen bleef steeds gevaarlijk vanwege de voortdurende controle door de politie bij de toegangen tot de stad.

Een boer in de Vleutense polder vroeg mij of hij een deel van zijn nota mocht voldoen met een kwart varken. Een van die dagen zou hij een varken laten slachten; hij wist er in de stad zijn afnemers voor. Ik kon natuurlijk niet anders dan toestemmen en heb mijn portie op zekere dag via den groenteboer thuis gekregen. Hoe dat varken in de stad getransporteerd werd? Ik zal het u vertellen. Op een avond reed een auto het boeren-erf op. Daarin nam op de achterbank de zoon van den boer plaats. Naast hem, in de andere hoek, werd . . . het geslachte varken rechtop gezet met een jas en een broek aan; om de hals een dikke bouffante, die tot over de snuit reikte; een uilenbril op en z'n hoofd omhuld met een wollen doek. Voorin de chauffeur-eigenaar van de wagen. Zo bereikte het vrachtje veilig de oude spoorweg-overgang aan de Vleutense weg. Zoals men

weet was deze overweg dikwijls gesloten wegens het aldaar overdrukke treinverkeer. Meestal was daar in de omgeving een surveillerende agent. Het was dus een gokje voor den chauffeur of die overweg open zou zijn. Natuurlijk gingen de bomen omlaag, juist vóór de auto ter plaatse was. Handig draaide de chauffeur een beetje opzij van de weg, uit het licht van de elektrische lantaren en spiedde rond naar een eventuelen agent. En ja, wat een pech, handen op de rug drentelde op een afstand een politiemann heen en weer. Kreeg de auto in zicht. Kwam langzaam in de richting gescharreld. „Navond chauffeur”, en hij loerde in het duistere binnenste van de wagen. „Navond agent”, — „'n Zieke, chauffeur”? — „Zoals je ziet, agent; moet naar het ziekenhuis; dubbele longontsteking met pleuris; — 't moet heel erg met hem zijn. — Als die beroerde bomen nou maar niet zolang gesloten bleven”. Gelukkig, ze gingen omhoog. „Voorzichtig, chauffeur, het hobbelt hier erg”, zei de bezorgde agent. „Komt in orde, agent”, en de chauffeur reed door, de singel af, negeerde het ziekenhuis en reed naar zijn garage, waar een afgesloten box tot sectielokaal was ingericht en de lijkschouwing benevens de ontleding van de patiënt werd verricht.

De Utrechtse hoveniers

Gedurende mijn verloskundige werkzaamheid heb ik opmerkelijk dikwijls verkeer in de hoveniersgezinnen van mijn woonplaats. De hoveniers maken in Utrecht een heel apart, op zich zelf staand deel van de bevolking uit. Over verschillende uithoeken van de stad ver-

spreid, vormen de hoveniers van Pijsweert, van Abstede, Kranenburg, Soesbergen en Rotsoord een onmiskenbaar geheel; laat het zijn dat zij door kleine nuanceringen van stand, — die zij zelf heel precies aanvoelen, — onderling lichtelijk verschillen. Het is een trouwhartig volk, eenvoudig, rustig, gemoe-delijk, nooit opgewonden, eerlijk, werkzaam, taai, gezond, alcoholvrij. De mannen zowel als de vrouwen zijn als regel van een duidelijk pycnisch type. De gezinnen zijn dus rijk aan kinderen. Aan nieuw-malthusianisme of periodieke onthouding wordt niet gedaan, zelfs niet gedacht. Zij zijn voor het grote merendeel katholiek, met een kleine enclave van Oud-katholieke religie buiten de Weerd.

Pycnisch als ze zijn, trekken de vrouwen zich van een zwangerschap en bevalling niet zo bijster veel aan. Zij reageren er nauwelijks op. Ondanks de zwangerschap en ettelijke jonge kinderen, verzorgt menige hoveniersvrouw des ochtends nog de „spinaat” op het land. Op wat regen en natte knieën bij het kruipen over de akker wordt daarbij niet getlet. De verzorging van het middagmaal kost niet veel hoofdbreken een voorbereiding; desondanks is de middagpot in al zijn eenvoud krachtig en overvloedig en het is een lust het gezin's middags aan tafel te zien. De kinderen, door-gaans goed gebouwd, hebben geen Engelse ziekte, doch wangen als ronde rode appeltjes en heldere kijkers. Ze zijn niet onzindelijk, want evengoed als de bossen andijvie en worteltjes royaal worden afgespoeld vóór ze op de wagen komen, worden de kinderen des Zaterdag in 'n warm sopje grondig ontdaan

Links de spoorwegovergang in de Vleutenseweg ca 1910, gezien in de richting van de stad. Prentbriefkaart gemeente-archief Utrecht; neg. nr. C 25.454.

Rechts dezelfde overgang in 1935, gezien in tegenovergestelde richting. De situatie was nauwelijks gewijzigd. Foto A. van de Pol; gemeente-archief Utrecht, Vleutenseweg 1935 (2).

van de aankleefsels, die de transpiratie en het contact met de goede moeder aarde gedurende een ganse week op de lichaampjes vormt.

Vele hoveniersvrouwen trekken met hun man dagelijks op de groentewagen de stad in en houden dit niet zelden vol tot daags vóór de bevalling. Dit mag haar niet als een afkeurenswaardige onverschilligheid of domheid worden aangerekend. Het is eenvoudig een gevolg van het feit, dat zij zwangerschap en bevalling rekenen tot de heel gewone gebeurlijkheden van het huwelijksbestaan. Want mocht er iets bijzonders aan de hand zijn waarvoor medische bemoeienis nodig is, dan onderwerpen zij zich zonder tegenpruttelen aan de gegeven voorschriften; men heeft er geen patiënt aan.

De bevalling verloopt overeenkomstig hun pycnische constitutie, d.w.z. als regel voorspoedig. Maar de hoveniersvrouw is zeer gevoelig en dankbaar voor de hulp, die de verloskundige haar daarbij biedt. Zij waardeert dit des te meer, omdat haar eigen natuur op geven is ingesteld. Ook zal zij, godsdienstig als ze is, met groot vertrouwen de bijstand van de hemel afbidden, doch ook op kinderlijk gelovige wijze alle heiligen tegelijk om hulp smeken. „Antonius, help me toch”. En wat later: „Als jij het niet doen wilt, Antonius, help jij me dan Benedictus”. Water van Lourdes, Ignatiuswater, reliquieën en andere sacramentalia komen in de moeilijke uren der benauwenis op het tapijt.

Voor menige barende met niet al te ontwikkeld onderscheidingsvermogen, schuilt hier een gevaar voor profanatie. Een hoveniersmoeder meende bijvoorbeeld dat de goede afloop niet zozeer aan de hulp van den verloskundige had gelegen dan wel veel eerder aan het „ei van Witte Donderdag”, dat ze bij de geboorte van het kind verzwoeg. Het heet, dat zo'n ei niet bederft en een heel bijzondere kracht heeft. Toen de bevalling plaats vond was het inmiddels zeven maanden geleden sedert het ei de kip verlaten had en het stonk dus verschikkelijk. Hoe ze er in slaagde het in te slikken, was mij een raadsel.

Ook het vrouwtje dat „zand uit de melkgrot” op haar borst strooide om de kleine tot zuigen te bewegen, zocht haar hulp in de verkeerde richting. Dit „zand uit de melkgrot” stamt nl. uit een grot, waarin Sint Joseph, Maria en het kindje Jesus overnachtten op de vlucht naar Egypte. Toen Maria haar Kind voedde, vielen er enige druppels melk op het zand van de bodem der grot. Dit zand zou door monniken uit een klooster daar in de buurt verzameld zijn en schijnt nog steeds verkrijgbaar ergens

in Nederland. Waar, zeg ik niet.

Soortgelijke dingen liggen trouwens alle meer of minder in de sfeer van de naïef gelovige hoveniersters.

In het begin van deze eeuw vond een Belgische slimmerik, een koopman, bij de hoveniers grote aftrek van een celluloid crucifix op gedoft wit satijn, omge-

De hovenier Nicolaas Cornelis van Kraaij, geboren 12-04-1886 te Utrecht.

ven door een brede lijst. In die lijst zat een speeldoosje; als je op een knopje drukte begon het ding de Wacht am Rhein of zo iets te spelen! Het geheel was iets afgrijselijks. Er bestaan nog vele exemplaren van. Als afschrikwekkend curiosum zouden ze misschien voor het Aartsbisshoppelijk museum enige betekenis kunnen hebben.

Een staaltje van diep overtuigd vertrouwen op de hulp van boven beleefde ik jaren geleden niet hier in Utrecht, doch in een Brabants heidorp. Een van mijn schoonzons, dokter aldaar, had mij nodig voor een consult. Toen ik 's avonds naar Utrecht terug wilde rijden was er plotseling — het was in October — zulk een ondoordringbare mist komen opzetten, dat ik mijn vertrek voorlopig moest uitstellen. Een uurtje later werd mijn schoonzoon naar een kraamvrouw ontboden. Heel spoedig kwam hij terug. Hij was zeer blij dat ik niet had kunnen vertrekken, want er was een heel ernstige complicatie. „Komt u maar gauw mee”. We kwamen midden op de hei aan een kleine boerenwoning. Door het achterhuis binnentredend trof mij daar een bouwsel van kunstbloemen, papieren versiersels en brandende kaarsen, een paar me-

ters breed en hoog, te midden waarvan een kleine plaat, die Peerke Donders voorstelde. Peerke Donders, de heilige Tilburgse missionaris uit onze West, was daar vlak in de buurt geboren en genoot begrijpelijkerwijs in de omgeving grote verering. Toen de patiënte geholpen was zei mijn schoonzoon: „Nou, moedertje, je mag wel blij zijn dat die dokter uit Utrecht toevallig nog hier was. Als die mist een poosje later was gekomen, dan was hij net weg geweest en dan had ik je naar Tilburg, naar het ziekenhuis moeten brengen”.

„Zo, dokter”, zei het vrouwtje langzaam en peinzend, „maar ik wist wel, da Peerke veur alles zurgen zou. Zo . . . zo . . . Peerke het dieje mist gestuurd om oe vaoder hier vast te houe . . . Dank je, Peerke, dank je . . . En gij ook, mijnheer den dokter uit Utrecht, zijt wel bedankt”.

Een paar dagen later bezorgde de post mij een dikke, vette haas. Hij had de strik nog om zijn nek! Ik denk echter niet, dat Peerke ook aan het succes van die hazestrik debet zal geweest zijn.

De hoveniersmoeder houdt van haar kindje. In de zeer typische hovenierstaal noemt zij het haar „lief sallemaandertsie”, haar „lekker donderstraaltsie”, haar „sodemeraokeltsie”. Deze zonderlinge liefkozingswoorden doen je wel vreemd aan; maar ze zijn oprecht gemeend. Tussen haakjes, men wete dat de verkleiningsuitgang „je” door de hoveniers veelal gewijzigd wordt tot „tsie”. Zij spreken niet van een kwartje, doch van een „kwaartsie”.

De hovenierster is een goede zoogster. Zij speelt het soms klaar 's morgens met haar groentewagen, alleen of met haar man, door de stad te trekken en in de loop van de voormiddag — als een poes naar haar jongen — even terug te keren ter wille van de voeding. Anders wordt een voeding overgeslagen en door een flesmaaltijd vervangen, toegediend door een eventuele grootmoeder, tante of dienstmeisje.

De Utrechtse hoveniers blijven hun beroep trouw; zij kiezen geen ander. Vandaar dat ettelijke familienamen onder hen karakteristiek zijn. In denk aan de namen Jongerius, de Groot, Verheul, Miltenburg, Gresnicht en nog enkele andere minder veelvuldige. Niet zo zelden dragen man en vrouw dezelfde naam, zonder dat zij familie van elkaar waren. De moeilijkheden vanwege gelijkkluidende namen worden dan dikwijls ondervangen door een bijnaam. Toch blijft het voor den buitenstaander, in casu den verloskundige, dikwijls een grote moeilijkheid zijn patiënten te identificeren, waar de gezinnen zo groot en de families zo uitgebreid en gelijkna-

mig zijn.

Want het verschaft je niet veel licht als een patiënte je, ter verduidelijking, meedeelt dat zij, „u weet wel, mijnheer”, de dochter is van Kee van Door van HeineMeu. En als die dochter zich dan komt beklagen, dat zij in de laatste tijd zo „vloeibaar” is, maar tegen het nodig geachte onderzoek bezwaar maakt omdat ze zo „schuwbaorend schaamteloos” is, dan moet men met de gebruikelijke hoveniersterterminologie al ordentelijk op de hoogte zijn om zich spoedig te kunnen oriënteren.

Eenmaal was ik in afwachting van het 100e kleinkind van een achtenswaardige oude hovenierster. En zie, — de natuur houdt ook wel eens van een grapje, — het was een tweeling. Sindsdien is het aantal nog vermeerderd. Als je een dozijn getrouwde zoons en dochters hebt, allemaal met veel kinderen, dan is zo iets zeer goed mogelijk.

Het grote kindertal is bij de hoveniers geen beletsel voor de harmonie van het huwelijk. Integendeel, de hoveniershuwelijken zijn gelukkig. Geen enkele maal maakte ik kennis met een ongelukkig huwelijk. Ongetwijfeld hangt dit voor een groot deel samen met hun pycnische natuur en overigens met hun hoge opvatting van het huwelijk als sacrament. Echte vroomheid, grote arbeidszaamheid, matigheid, een iewat stugge maar toch hartelijke liefde voor de kinderen, maken, dat conflicten achterwege blijven en stempelen de huwelijken tot ideale verbintenissen. Zelden of nooit heb ik gelegenheid gehad een ernstig verschil van mening waar te nemen. Kleinere, nu ja, die komen in de beste huwelijken voor.

Op een keer vroeg ik, hoe de nieuwe wereldburger heten moest. „Jan”, zei moeder, „maar mijn man wil hem Piet laten noemen”. De man zei niet veel; maar ik voelde dat er onraad broeide. Het kind kwam van de doop terug als Jan. Maar de volgende ochtend liet de vader het kind bij de aangifte op het stadhuis inschrijven als Piet. Doch dit viel bij de kraamvrouw niet in goede aarde. De man werd onmiddellijk naar het stadhuis teruggezonden om het te laten veranderen. Maar wie denkt dat dit zo gemakkelijk geschiedt, kent onze ambtenarij niet. Wat eenmaal in de registers van de burgerlijke stand staat opgetekend, blijft er in en alleen een gerechtelijk vonnis kan dit veranderen. Dat kost geld en niet weinig! Het kind bleef dus Piet genaamd. De pastoor echter was coulanter en veranderde in zijn doopboek Jan in Piet. Vader had zijn zin, doch moeder bleef een tijdlang zeer boos.

De hoveniers hebben in de omgang een

eigenaardige, ik zou haast zeggen, gemoedelijke gemoedelijkheid over zich; vooral als de kennismaking reeds enige of vele jaren oud is. Zij gaan er zeer gemakkelijk toe over hun dokter te tutoyeren; daarbij is het een bewijs van grotere vertrouwelijkheid, als men niet langer dokter X. genoemd wordt, doch mijnheer X. Er zijn er zelfs, die in het persoonlijke onderhoud dit mijnheer gemakshalve ook maar weglaten. En, ik moet zeggen, zonder ook maar in het minst tekort te doen aan het respect voor persoon of waardigheid.

Ook tijdens de baring verloochent zich die gemoedelijkheid niet. „Ik ken toch nog wel effe naar den barbier gaan, dokter? Want 't zel zeker nog wel 'n hortsie duren, niet”?

Een andere pa zat in de kraamkamer rustig achter de kachel te slapen, toen het geschrei van de pasgeborene hem wakker maakte.

Op een keer zat ik naast het bed. Bij elke wee klaagde de barend: „Och, Piet, kom toch eens bij me, help me toch”. Maar Pa ijsbeerde zo'n beetje heen en weer tussen kamer en keuken en kwam niet. De baker was doende aan de luiermannand en de wieg. Tenslotte zei ik met nadruk: „Piet, jongen, kom toch eens hier bij je vrouw”. Waarop hij: „Dokter, ze bedoelt mijn niet, ze bedoelt de baakster, die hiet Piet; ik hiet geen Piet, ik hiet Dorus”. En Dorus bleef ijsberen als tevoren

De hovenierster Maria Kersten, geboren 17-01-1867. Zij was de echtgenote van Johannes Verheul.

Een gemoedelijkheid die te ver gedreven was, beleefde ik, toen een collega mij voor een patiënte aan de buitenkant van de stad op een afgelegen hoveniers-

plaats kwam halen. Ter plaatse aangekomen bleek de aanstaande vader afwezig. Hij was even in de schuur zijn varkens gaan voeren. Ook de baker was „effies” weggegaan; ze was haar eigen kleine thuis gaan helpen in afwachting van de terugkeer van den dokter. Ook de schoonmoeder had de woning verlaten; ze kon nog wel even naar huis „naar het eten kijken” en zou dadelijk terugkomen. Wij vonden dus, behalve de kraamvrouw, niemand in het huis dan de geit en wat kippen. De collega en ik maakten van de nood een deugd en hielpen samen de kraamvrouw. Daarna druppelde de belangstelling van de familie, in de vorm van den man, de baker en de schoonmoeder geleidelijk weer de kraamkamer binnen. Toestand van moeder en kind bevredigend. Gemoedrust van de overigen gelijk aan die van de geit en de kippen. Collega en ik in uitbundige transpiratie, half vanwege het werk en half vanwege de zomerse hitte.

Het was geen gemoedelijkheid meer doch domheid, die ik ondervond bij een kraam„heer”, die op latere leeftijd met een oudere vrouw was getrouwd. De eerste baring duurde zeer lang en zeurde erg. Totdat de man mij op zekere moment voorstelde mijnheer Pieterse er eens bij te halen.

„Pieterse, Pieterse”, vroeg ik, „je bedoelt . . . toch . . . niet . . . de veearts, denk ik”?

„Precies, dokter, die bedoel ik. Ik heb met meneer Pieterse zo dukkels achter de koei gezeten om het kalf te halen! Die speelt 't hier met de vrouw ook wel klaar”.

Nu, ik speelde het zelf wel klaar, ook zonder veeartsenijkundige assistentie. Maar ik had die middag een schone gelegenheid mij te oefenen in de deugd der zelfbeheersing. Geruime tijd later vertelde ik op het achterbalkon van de tram het geval aan den ouden heer Pieterse, die het verhaal zeer vermakelijk vond en zich, geloof ik, een beetje gestreeld voelde.

D. W. Gravendeel.